

Издавач

Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву
<http://www.ff.ues.rs.ba>

За издавача

Др Драга Мастиловић

Редакција

Др Андреј Ментел, Универзитет у Братислави, Словачка
Др Сања Бошковић Данојлић, Универзитет у Поатјеу, Француска
Др Наталија Касаткина, Универзитет у Јарославу, Русија
Др Клавдија Кутнар, Универзитет у Копру, Словенија
Др Светлана Куртеш, Универзитет у Мадери, Португалија
Др Александар Јокић, Универзитет у Портланду, САД
Др Теодора Попеску, Универзитет Алба Јулија, Румунија
Др Златко Павловић, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Бисерка Кошарац, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Огњен Куртеш, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Вишња Вишњевац, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ
Др Милка Грмуша, Универзитет у Источном Сарајеву, БиХ

Главни и одговорни уредник

Др Јелена Марковић

Секретар

Срђан Шућур

Контактни подаци Уредништва

Адреса: Алексе Шантића 1, 71420 Пале
Мејл: info@ff.ues.rs.ba
Број телефона: 057 225191

Лектура и коректура

Сузана Катава
Др Фредерикос Валетопулос
Др Иван Јовановић
Др Исидора Вотлс

Припрема за штампу

Оља Мрда

Штампа

„КОРИКОМЕРС“ С. Р., Источно Сарајево

Тираж

200

ISBN 978-99976-45-21-0
COBISS.RS-ID 136184577

УНИВЕРЗИТЕТ У
ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ПАЛЕ

Посебна издања
НАУЧНИ СКУПОВИ

НАУКА И СТВАРНОСТ

Зборник радова са научног скупа
(Пале, 22. мај 2021)

Књига 15

Пале, 2022

Садржај

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК У БАЛКАНСКОМ КОНТЕКСТУ: ЈЕЗИЧКИ, КЊИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ПРИСТУПИ LA LANGUE FRANÇAISE DANS LE CONTEXTE BALKANIQUE : APPROCHES LINGUISTIQUES, LITTÉRAIRES ET CULTURELLES	11
Svetlana S. Jakimovska, Emma P. Mignocchi La présence du français à l'Université « Goce Delcev » de Stip – le prisme des étudiants et le prisme des professeurs	13
The Presence of French at the “Goce Delcev” University in Stip - the Prism of Students and the Prism of Professors – <i>Summary</i>	32
Jovica M. Mikić (Auto)évaluation de cours de fle donné par les étudiants de Banja Luka	35
(Само)евалуација курсева француског језика које реализују студенти из Бање Луке – <i>Резиме</i>	48
Anastasija B. Gorgiev Stojanović Rôle de genre dans les manuels de français langue étrangère en Serbie	49
Gender Roles in French as a Foreign Language Textbooks in Serbia – <i>Summary</i>	64
Natalia V. Sakellari Application de la pédagogie différenciée en classe de FLE en Grèce	65
Implementation of Differentiated Instruction in Greek FFL Classroom – <i>Summary</i>	80
Sofija B. Filipović Contextualisation des outils pédagogiques : création d'un manuel de FLE pour les besoins des étudiants de la langue et littérature françaises serbophones	83
Contextualization of Teaching Tools: Creating French as a Foreign Language Textbook Adapted to the Needs of Serbian Speaking Students of French Language and Literature – <i>Summary</i>	102
ФИЛОЗОФИЈА, НАУКА И ДРУШТВО ЗНАЊА PHILOSOPHY, SCIENCE AND KNOWLEDGE SOCIETY	105
Биљана Ж. Балта Харт и Негри: критика политичког глобализма	107
Hardt and Negri: Criticism of the Political Globalism – <i>Summary</i>	125

Šejla E. Avdić	
Znanje i zbilja u Platonovoj koncepciji metafizike	127
Knowledge and reality in Plato's conception of metaphysics – <i>Summary</i>	137
Srđan D. Maraš	
Aesthetic Education in the Age of Spectacular Capitalist Culture	139
Естетско образовање у доба спектакуларне капиталистичке културе – <i>Rezime</i>	161
Владимир М. Дрекаловић	
Поредак и слобода – један примјер из егзактне науке	163
Order and Freedom - An Example from an Exact Science – <i>Summary</i>	170
Огњен Р. Кандић	
Историја филозофије као историја проблема	171
History of Philosophy as a History of Issues – <i>Summary</i>	184
КУЛТУРА ПАМЋЕЊА, ДОГАЂАЈИ, ИСТРАЖИВАЧИ, ПРОЦЕСИ CULTURE OF REMEMBRANCE: EVENTS, RESEARCHERS AND PROCESSES	187
Жељко Г. Савановић, Драгиша Д. Васић	
Образовање у функцији унапређења пољопривреде у Врбаској бановини	189
Education in the function of improving agriculture in the Vrbas Banovina – <i>Summary</i>	209
Богдан Д. Дражета	
Етнолошка и антрополошка проучавања Источног Сарајева: постанак, развој и будуће перспективе „новог“ града	211
Ethnological and Anthropological Studies of East Sarajevo: Origin, Development and Future Prospects of the “New” City – <i>Summary</i>	229
Урош Д. Микетић	
Лист <i>Јединство</i> : прилог проучавању привредних проблема на Косову 1966–1973. године	231
The Newspaper <i>Jedinstvo</i> : A Contribution to the Study of Economic Problems in Kosovo between 1966 and 1973 – <i>Summary</i>	251
ВАСПИТАЊЕ, ОБРАЗОВАЊЕ И НАСТАВА – ЈУЧЕ, ДАНАС, СУТРА UPBRINGING, EDUCATION, TEACHING – YESTERDAY, TODAY, TOMORROW	253

Драго Ј. Бранковић, Славиша В. Јењић Методичке компетенције – релевантан циљ и исход школовања будућих учитеља Competencies in Teaching Methodology – the Ultimate Goal and Outcome of the Future Teachers' Education – <i>Summary</i>	255 273
Татјана Г. Марић, Драженко Л. Јоргић Инструкција и помоћ родитеља ученицима при учењу и изради домаћих задатака током пандемије Covid 19 Parents' Instruction and Assistance to Students in Learning and Doing Homework During the Covid 19 Pandemic – <i>Summary</i>	275 291
Влатка Љ. Спасојевић, Миле Ђ. Илић Утицај контекстуализованог учења у настави на развој метакогнитивних вјештина и мотивације за школско учење The Impact of Contextual Learning in Teaching on the Development of Metacognitive Skills and Motivation for School-related Learning – <i>Summary</i>	293 316
Србољуб В. Ђорђевић, Луција С. Ђорђевић Развијеност графомоторних способности код ученика са сметњама у развоју Development of Graphomotor Abilities of Students with Disabilities in Primary School – <i>Summary</i>	319 337
Гордана С. Дукић Компетенције наставника за инклузивно поучавање и учење Teacher Competencies for Inclusive Teaching and Learning – <i>Summary</i>	339 359
Драгана Г. Радивојевић, Неда Б. Гаврић Унапређивање наставе природе и друштва путем мултимедијалних презентација Improving Teaching of Nature and Society Through Multimedia Presentations – <i>Summary</i>	361 377
Gorjana D. Vujović Relacije između dimenzija otpornosti i psihopatskih crta studenata Relations Between Dimension of Resistance and Psychopathic Traits of Students – <i>Summary</i>	379 394
Мира Д. Лакетић Ефекти анализе књижевног лика у варијантама индивидуализоване наставе Effects of Literary Character Analysis in Models of Individualized Teaching – <i>Summary</i>	397 421

Соња С. Каурин, Ранка Р. Перућица Задовољство студената Филозофског факултета онлајн наставом током пандемије Covid-19	423
Satisfaction of Students of the Faculty of Philosophy with Online Classes During the Covid-19 Pandemic – <i>Summary</i>	439
Слободан М. Јовић Педагогизација дјетињства као тема у српској ауторској поезији за дјецу	441
Pedagogization of Childhood as a Topic in Serbian Poetry for Children – <i>Summary</i>	456
ЈЕЗИК У СВЈЕТЛУ САВРЕМЕНИХ ПРОУЧАВАЊА LANGUAGE IN THE LIGHT OF CONTEMPORARY STUDIES	457
Маја М. Žarković Мссray Morphological Productivity of Compound Nouns in English at the Level of Word-Formation Types	459
Morfološka produktivnost složenih imenica u engleskom jeziku na nivou tvorbenih tipova – <i>Rezime</i>	477
Панајотис Г. Асимопулос, Софија А. Будури Одећа и обућа у грчком, руским и српским фразеологизмима: контрастивна семантичкосинтаксичка анализа	479
Clothing and Footwear in Greek, Russian and Serbian Phraseologisms: A Contrastive Semantico-Syntactic Analysis – <i>Summary</i>	493
Милица М. Галић Петровић Конфликти у глобализујућем друштву и преображај идентитета: случај превођења	495
Conflicts in the Globalizing Society and the Transformation of Identity: A Case of Translation – <i>Summary</i>	511
Вера М. Вујевић Ђурић Туђи говор у језику британске штампе	513
Reported Speech in the Language of the British Press – <i>Summary</i>	534
Младен Д. Рапаз Modalni индикатори саопштавања без предикације у новинским извјештајима на српском и нјемачком језику	535
Modal Indicators of Reporting Without Predication in Newspaper Reports in German and Serbian – <i>Summary</i>	552
КЊИЖЕВНОСТ У СВЈЕТЛУ САВРЕМЕНИХ ПРОУЧАВАЊА LITERATURE IN THE LIGHT OF CONTEMPORARY STUDIES	553

Невена И. Лукинић	
Значај путописа у настави књижевности савременог доба	555
The Importance of Travelogues	
in the Contemporary Literature Teaching – <i>Summary</i>	572
Aleksandra Z. Stojanović	
<i>Ko je pravi svedok?</i> Svedočenje i pripovedanje u	
dokumentarnom romanu <i>Sonnenschein</i> Daše Drndić	573
<i>Who is the real Witness?</i> Testimony and Narration	
in Daša Drndić's Documentary Novel <i>Trieste</i> – <i>Summary</i>	589
Бојана С. Лубарда	
Феноменологија, филозофија Едмунда Хусерла и Иво Андрић:	
Феномен рата у Андрићевим приповеткама	591
Phenomenology, philosophy of Edmund Husserl and Ivo Andric:	
Phenomena of War in Andric's short stories – <i>Summary</i>	607
Љиљана Ж. Чекић	
Музика на сцени бањалучког Народног позоришта	
између два свјетска рата	609
Music on the Stage of the Banja Luka National Theater	
Between the Two World Wars – <i>Summary</i>	631
КЊИГА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАЊЕ КРОЗ ИСТОРИЈУ	
BOOKS, CULTURE AND EDUCATION THROUGH HISTORY	633
Карла К. Селихар, Жељко У. Вучковић	
Читаонице ђачких дружина као носиоци просветитељста и	
националног препорода српског народа у	
Хабзбуршкој монархији у 18. и 19. веку	635
Educational and Cultural Mission of Student Societies' Reading Rooms	
in Vojvodina during the 18th and 19th Centuries – <i>Summary</i>	648
Гордана М. Рудић, Данка М. Ивошевић	
Промене у каталожким стандардима и логичкој основи	
каталогизације у електронском окружењу	649
Changes in Cataloging Standards and the Logical Basis	
of Cataloging in the Electronic Environment – <i>Summary</i>	666
ПОЛИТИКА И СТВАРНОСТ	
POLITICS AND REALITY	667
Vuk B. Vučetić, Stefan Z. Ratković	
Politički slogani na lokalnim izborima u Republici Srpskoj	669
Political Slogans in the Local Elections	
in the Republic of Srpska – <i>Summary</i>	699

ЕДУКАЦИЈА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ И УНАПРЕЂЕЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ EDUCATION IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND IMPROVEMENT	701
Горан В. Мутабџија Концепти простора као границе модерне: филозофско-географски аспект	703
Concepts of Space as Borders of Modernity: Philosophical-Geographical Aspect – <i>Summary</i>	726
УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ	727
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	733

**ЕТНОЛОШКА И АНТРОПОЛОШКА
ПРОУЧАВАЊА ИСТОЧНОГ САРАЈЕВА:
ПОСТАНАК, РАЗВОЈ И БУДУЋЕ ПЕРСПЕКТИВЕ
„НОВОГ“ ГРАДА¹**

У протеклих четврт века различити демографски процеси, као резултат завршетка рата у Босни и Херцеговини 1992–1995. године, обликовали су развој „новог“ града насталог током ратних сукоба – тадашњег Српског Сарајева, данашњег Источног Сарајева. Политички, институционални, економски, друштвени и културни развој ове територијалне јединице представља занимљиву појаву из више углова. Најпре, поставља се питање како се идентитет, културни односно регионални, локални и етнички, схвата од стране грађана и људи чија је улога у граду управљачка. Затим, на који начин се ти различити нивои идентитета граде у односу на границе у простору (формалне и неформалне), како према другим народима тако и према сопственом у оквиру других регионалних групација. Напоследку, како стручан поглед може да открије правце будућих перспектива наведеног града, те проба да његов развој испрати у складу са преображајем идентитета становника, њиховим потребама, жељама, вредностима и ставовима. Могућности етнологских и антрополошких проучавања Источног Сарајева као теориторијално-административне урбане целине, саста-

* drazetab@gmail.com

¹ Поједини делови чланка представљају анализирану и контекстуализовану грађу насталу на основу етнологског и антрополошког теренског истраживања између 2017. и 2019. године.

вљене из низа културно-регионалних подцелина, дају осврт на постанак, развој и будуће перспективе „новог“ града, са циљем стварања погодног простора за живот свих његових грађана. Појава ове урбане зоне тако постаје не само друштвена стварност, већ процес који је неопходно испратити, објаснити и предочити са стручне стране, јер су даље могућности вишеструко значајан изазов у истраживачком, управљачком и свакодневном смислу.

Кључне речи: Источно Сарајево, етнологија и антропологија, град, идентитет, границе, постанак, развој, будуће перспективе

УВОД: ПОСТАНАК И РАЗВОЈ ГРАДА ИСТОЧНОГ (СРПСКОГ) САРАЈЕВА

Последњих 25 година изнедрило је различите демографске процесе у Босни и Херцеговини, и то као резултат завршетка рата који је трајао између 1992. и 1995. године. Наведени процеси обликовали су развој „новог“ града насталог током ратних сукоба – тадашњег Српског Сарајева, данашњег Источног Сарајева. Град је првобитно настао под именом Град Сарајево Републике Српске 13. марта 1993. године,² затим је носио назив Српски Град Сарајево, односно Град Српско Сарајево.³ Пре тога, ова целина већински је била у склопу Града Сарајева, сачињена од општина Стари Град, Центар, Ново Сарајево, Нови Град, Илица, Вогошћа, Пале, Хаџићи, Илијаш и Трново. Те општине су се током рата претежно налазиле на територији Републике Српске, да би након потписивања Дејтонског мировног споразума 1995. већина урбаних делова Града Сарајева припала Федерацији Босне и Херцеговине, а од укупне површине града, укључујући и руралне делове, овом ентитету припало је 56,2% територије и 98,5% становништва. Републици Српској припало је 43,8% територије и 1,5% становништва.⁴ Постоје и различити подаци у литератури. Први казује да је након рата 61%

² Види у: <http://gradistocnosarajevo.net/o-gradu/osnovne-informacije/> (приступ: 23. 11. 2021.); Види у: Град Источно Сарајево, 2016: 1.

³ Седиште Града налазило се у Новом Сарајеву (Закон о Српском граду Сарајево за време ратног стања или непосредне ратне опасности, 1993, чл. 2–3).

⁴ Види у: Бојанић, 2016.

територије Града Сарајева припало Федерацији Босне и Херцеговине, док Република Српска добија 39%, предграђа и мањи урбани део, које је контролисала Војска Републике Српске током војних сукоба (Teftedarija, 2007: 27). Други податак из лиетатуре говори да око 65% добија Федерација Босне и Херцеговине, а 35% добија Република Српска (Vollens, 2007: 87, према Дражета, 2019: 142–143). Град Сарајево данас чине општине Стари Град, Центар, Ново Сарајево и Нови Град, док се Град Источно Сарајево састоји од општина Источно Ново Сарајево, Источна Илиџа, Пале, Соколац, Источни Стари Град и Трново.⁵

Српско Сарајево, главни град Републике Српске, било је територијално-управна, административна и политичка јединица, која је током рата представљала пандан Сарајеву, као главном граду тадашње Републике Босне и Херцеговине.⁶ У том смислу, површина града је била везана за територије које је Војска Републике Српске имала под својом контролом, конституисане уз присуство локалних челника општина Илијаш, Хаџићи, Илиџа, Вогошћа, Рајловац, Пале, Центар, Стари Град и Ново Сарајево. Општине у саставу новоствореног града биле су Српско Ново Сарајево, Српски Центар, Српски Стари Град, Српска Илиџа, Српска Вогошћа, Рајловац, Пале, Соколац, Трново, Илијаш и Хаџићи (Закон о Српском граду Сарајево за време ратног стања или непосредне ратне опасности, 1993, чл. 2–3).⁷ Пре него што су већински делови Српског Сарајева на преговорима у Дејтону „препуштени“ бошњачкој страни,⁸ 98% становништва с бирачким правом (85.000 људи) изјаснило се на референдуму, који је организовало руководство Републике Српске

⁵ Види у: <https://gradistocnosarajevo.net/o-gradu/osnovne-informacije/>. (приступ: 23. 11. 2021.).

⁶ Види у: <http://gradistocnosarajevo.net/o-gradu/osnovne-informacije/>. (приступ: 23. 11. 2021.).

⁷ Детаљније информације о демографији сарајевских Срба кроз историју, са посебним освртом на период пре и након последњег рата, дате су у посебном чланку (Šehovac).

⁸ Иако се током мировних преговора говорило о томе да ће Сарајево постати засебан дистрикт, који ће имати једнака права за сва три конститутивна народа (Бошњаке, Србе и Хрвате), то се није догодило. Тадашњи председник СРЈ Слободан Милошевић заузео је становниште по ком је дистрикт превише компликован модел, те да је Алија Изетбеговић, као тадашњи председник Председништва РБиХ, „заслужио“ да добије Сарајево јер је остао у њему све време рата (Sell, 1999: 180–181).

од 12. децембра 1995, да не жели постати део муслиманско-хрватске федерације. То се, међутим, није догодило, те је врло брзо у наредном периоду већина српског живља кренула у смеру источне Босне, Семберије и Србије, а неки су се задржавали одмах иза линије разграничења, почевши да зидају своје нове домове. Задржавање Срба у Сарајеву након потписивања споразума у Дејтону заправо и није било у складу с начелима тог документа (Sell, 1999: 182; 196; Дражеџа, 2019: 143–144). Детаљније о цифрама на основу демографских кретања становништва и пописних статистика пре и после рата 1992–1995. године, као и проблематици везаној за ову тему, писано је на другом месту (Дражеџа, 2021: 248–250). Српско Сарајево преименовано је 2005. године у Источно Сарајево, уз општине са српским префиксом (Закон о измјенама закона о Граду Источно Сарајево, 2005, чл. 1–3).

Престоница Републике Српске измештена је из Сарајева на Пале,⁹ у оквиру Српског Сарајева, на самом почетку рата 1992. године. За разлику од Бање Луке, која је у том тренутку представљала „битан и сигуран град у западној Босни“ (Armakolas, 2007: 80), Пале су биле пандан Сарајеву и доказ војно-политичке присутности Срба у централно-источној Босни. На почетку рата Срби из Сарајева су се доселили на Пале, а локални Муслимани одселили у Сарајево. Муслиманима је био обезбеђен превоз до линије разграничења, а неки су своја имања и викендице разменили са сарајевским Србима,¹⁰ међу којима је било оних који су били повезани родбинским везама с паљанским домаћим становништвом.¹¹ Било је и Срба који су већ имали своје викендице, у које су се уселили након

⁹ Према члану 9. највишег правног акта српског ентитета у БиХ, Сарајево је главни град Републике Српске. Види у: Устав Републике Српске (Службени гласник Републике Српске 2011). Постоје скорије индиције да ће Бања Лука званично постати главни град Републике Српске, а Пале престоница (Катера, 2021).

¹⁰ Једна бошњачка породица, с чијим сам члановима разговарао у више наврата током теренског истраживања, није хтела да мења своју викендицу на обронцима Јахорине крај Пала. Чак је домаћин те породице одмах након рата у току 1997. године отишао с комшијама да поправи кров и оспособи кућу за даљу употребу, наводећи да није имао никакав страх јер „све су то били добри људи около, са њима се добро живјело вазда“.

¹¹ Кућа у којој сам живео током теренског истраживања на Палама у једном тренутку имала је дванаесторо чланова родбине који су избегли из Сарајева на почетку рата. Саговорник из те куће наводи да је тада спавао на поду са својом супругом.

збега из Сарајева.¹² Између 15.000 и 20.000 избеглица је такође остало на Палама у одређеном временском периоду, од чега је већина остала ту да живи после потписивања Дејтонског споразума. Тако је 2000. године било регистровано 9.700 људи из Сарајева настањених на Палама, а број је био вероватно већи за 30% (преко 12.500), због тога што се многи нису пријавили. У развоју Пала и Српског Сарајева преломна тачка била је 1998. година, када се већина институција Републике Српске премешта у Бању Луку, што је производ доласка прореформских снага тадашњег премијера РС-а, Милорада Додика (Armakolas, 2007: 80–81; Дражета, 2019: 152).

Источно Сарајево је данас град чија је територија углавном „рурално подручје са неколико урбаних зона и слабом индустријом“ (Drašković, Drešković, & Mirić, 2016: 161), односно „густа уситњена“ мрежа од 216 насеља (5 урбаних и 211 руралних), с различитим степеном урбанизације (Лукић Тановић и Маринковић 2018, 49–60). Тако је заправо подела између Сарајева и Источног Сарајева подела Сарајевско-романијске регије, што доводи до додатне замршености рурално-урбаних односа и њиховог јасног раздвајања (Mutabdžija, 2016: 296–303). Приликом стварања међуентитетске линије разграничења, није вођено рачуна о предратним административним границама између насеља, те је тако 43 подељено. У 30% тих насеља живи мање од 50 становника, с даљом тенденцијом демографског пада, што је условљено стварањем политички мотивисане границе, која је на подручју Кантона Сарајево и Града Источно Сарајево учинила дезинтеграцију структуре пејзажа и функционалне повезаности природних ресурса и производних капацитета (Lukić Tanović & Marinković 2017, 183–189). Урбана реконструкција у Источном Сарајеву након рата показује тенденцију изградње локалног идентитета новог града у повоју, заснованог на раскиду с прошлошћу и потиснутошћу у оквиру сопствене политичке јединице у односу на Бању Луку, новог урбаног центра Републике Српске (Bădescu, 2015: 35–60; Дражета, 2019: 144), што је једна од важних тема у тренутном социо-политичком оквиру.

¹² С тим члановима породице сам причао о томе, при чему је „повратак на своје“ био главна тема разговора.

ДОСАДАШЊА ПРОУЧАВАЊА ИСТОЧНОГ САРАЈЕВА

Досадашња проучавања Источног Сарајева кретала су се углавном у правцу научног сагледавања послератне друштвене стварности, као што је рад италијанске урбане социолошкиње Елене Баси у Сарајеву и Источном Сарајеву у вези с просторним планирањем и понашањем становника у односу на међуентитетску поделу, који показује да становници оба града не осећају да им граница ремети свакодневни живот. Иако постоје две аутобуске станице, два универзитета, две градске владе, као и друге подвојености које су резултат поделе, становнике то не оптерећује, као и сама линија разграничења. Реч је о томе да перцепција једних не утиче на перцепцију других у вези с „борбом“ за градско подручје. Граница заправо није поделила урбано подручје, већ га је удвостручила. Док становници Источног Сарајева себе гледају као грађане који имају све што им треба (новоизграђени спортски центар, болницу, културне центре, ресторане, кафиће), становници федералног дела Сарајева говоре да живе у „правом граду“. За њих је Источно Сарајево село, предграђе, нешто што је изграђено тако да би имало призвук града. И један и други град све више попримају снажну српску (цркве, српске заставе) односно бошњачку ноту (нове цамије, зелени називи улица). Физичка граница је учинила то да се „два Сарајева“ независно развијају, не представљајући оптерећење код људи, чији ставови и праксе указују на то да не постоји један, већ два независна града. Комбиновањем приступа одозго и одоздо, тј. разговорима с институционалним челницима и становницима оба града, ауторка је установила да постојање границе не ремети свакодневне праксе, без обзира на симболичко обележавање територије кроз заставе, називе улица и изградњу богомоља (Bassi, 2013; Bassi, 2014: 93–105; Bassi, 2015: 101–111).

Сарајево и Источно Сарајево јесу два града у политичко-административном смислу, мада економске потребе „чине границу порозном“, сматра румунски архитекта, политиколог и урбаниста, Груја Бадеску. Његово истраживање везано за урбану обнову и становање на подручју два наведена града показало је да процес (пре)обликовања градског простора битно утиче на идентитет свих грађана и њихово поимање „дома“ тј. припадности одређеној локацији, а тиме и одређеној урбаној средини (Bădescu, 2015: 35–60).

Могући интегративни симбол „два Сарајева“ јесте перцепција и обележавање Зимских олимпијских игара одржаних 1984. године, будући да градске власти Сарајева и Источног Сарајева у свом урбаном простору и кроз културу сећања истичу тај аспект идентитета оба града, као и испитаници које је независни белгијски истраживач Николас Мол интервјуисао током истраживања наведених одредница (Moll, 2014: 127–154).

Белгијски антрополог Стеф Јансен се у свом етнографском истраживању усредредио на чежњу обичних људи у (источно)сарајевској четврти Добриња за „нормалним животом“. Утицај институционалне структуре на поимање сопственог животног стандарда грађана истражен је путем ставова и понашања о градском превозу, функционисања једне основне и средње школе пре, за време и после рата, као и локалне месне заједнице. Чежња за „нормалним животом“ се такође читава у причама локалних становника, које су у вези с актуелном поделом урбаног простора (неуређени систем) и жеље да се поново живи у уређеном друштвено-политичком систему, какав је постојао за време социјалистичке Југославије (Jansen, 2015). Исти аутор је у посебном чланку изнео проблематику *граница* и њихове материјализације у простору на примеру поделе Сарајева. Како, када, ко и с којим циљем ствара границе које ће касније обликовати свакодневни живот људи на неком подручју јесте антрополошко питање које поставља аутор (Jansen, 2013).

Докторска дисертације српске географкиње Мариане Лукић Тановић представља свеобухватно демогеографско истраживање Града Источног Сарајева на основу последњег пописа становништва у Републици Српској и Босни и Херцеговини 2013. године. Користећи се пописним статистикама, ауторка је успела да утврди промене у броју становника, густини насељености, размештају становништва и структурним обележјима. Осим демографског развоја и демогеографских процеса, битних за друштвени развој, ауторка је испитала физичкогеографске факторе који утичу на насељеност и друштвено-економску структуру, уз анализу природног и механичког кретања становништва, мере популационе политике и демографске пројекције. Проблематика са истраживањем међупописне промене броја становника у Источном Сарајеву је та што је 1991. године, када је спроведен последњи предратни попис, део данашњег Источног Сарајева припадао Сарајеву, а мањи део у виду данашњих градских општина Источног

Сарајева представљао засебне територијалне јединице локалне самоуправе (Лукић Тановић, 2018).

Етничка идентификација и границе биле су предмет монографије засноване на двогодишњем етнолошком и антрополошком теренском истраживању у периоду од 2017. до 2019. године на подручју Сарајева и Источног Сарајева. Већина интервјуисаних становника Источног Сарајева међуентитетску линију разграничења посматра као важан елемент етничке идентификације. Верска се везује за поштовање одређених празника и перцепцију религије као специфичног вида културне традиције (народне религије), због чега је посматрана као нераскидиви део етничке идентификације. Уочавање разлика у политичко-идеолошком обележавању јавног простора на симболичком плану у два града, као и везивање границе за некадашњу ратну линију фронта, такође је важан елемент етничке идентификације. Међутим, разлике у перцепцији границе се повезују и с локацијом живљења, јер становници „доњег“ дела (Источно Ново Сарајево и Источна Илица) другачије мисле од житеља „горњег“ дела града (Пале). Док су први више оријентисани ка Сарајеву јер се налазе у истој географској регији (Сарајевско поље), други „гравитирају“ ка њој али не зависе од ње у толикој мери, због чега мисле да им граница није пресудна при етничкој идентификацији, будући да живе у другој географској регији (Романија). Због тога је монографија била оријентисана и ка проучавању унутрашњих граница, те не баш сасвим устаљене регионалне и локалне идентификације, као саставног дела етничке у већем броју случаја (Дражеџа, 2021).

Питањем имовинско-правних односа у различитим политичким оквирима у Босни и Херцеговини, а посебно односом избеглих Сарајлија према дисконтинуитетима стамбене политике, бавила се италијанска антрополошкиња Заира Тициана Лофранко. У овој студији се комбинују разговори са становницима и институционалним челницима што је знатно допринело томе да се боље осветле процеси везани за решавање стамбеног питања грађана на подручју данашњег Сарајева и Источног Сарајева у периоду социјализма, периоду непосредно након рата и савременом, неолибералном периоду (Lofranco, 2012).

Чешки антрополог Ондреј Жила се бавио популационим динамикама три већинске етничке заједнице (1971–1991) и међуетничким тензијама, које су се увећале пред почетак рата у контексту све лошијег социо-економског стања на федералном, југословенском

нивоу. Исти аутор је истраживао перцепцију куће, дома код избегличких популација, претежно Срба из Сарајева и околине, уз постојећи мит о повратку на сопствена огњишта. Враћање имовине не значи и поновни осећај постојања *куће* код оних који су усталили навике на другом месту, јер тај појам обухвата и начин живота и много више од саме локације (Žila, 2013, 2015, 2018, 2019).

Грчки политиколог Јанис Армаколас је користио етнографски метод за проучавање наратива и просторних пракси Срба у вези са Сарајевом, који су почели да живе на Палама након рата. Његово културно залеђе и однос с локалном заједницом помогли су му да ауторефлексивно сагледа методолошку позицију и друге проблеме током истраживања. Иако је имао језичку баријеру, није имао препреке да разговара са људима јер су његовим преводиоцима чланови локалне заједнице приступали отвореније, што је било условљено његовом етничком припадношћу али и гостољубивошћу мале групе људи, које је упознао раније. Његово истраживање се такође дотакло унутаргрупних подела међу Србима (Armakolas, 2001, 2007).

Постанком урбане инфраструктуре Источног Сарајева бавили су се шпански урбани планери Инес Аквилије и Естанислао Рока, који „нови“ град у Републици Српској, на самом ободу „старог“ града (Федерација Босне и Херцеговине), посматрају као друштвено и просторно преиначење некадашње јединствене урбане зоне. Стална тежња да се Источно Сарајево учини панданом Сарајеву у институционалном и политичком смислу не престаје у последње две деценије, иако су власти Републике Српске готово у потпуности пребациле читав центар моћи и ентитетски апарат у Бању Луку. Аспект просторног планирања такође показује да је Међуентитетска линија разграничења створила погодне могућности за одвојено урбано планирање у два града, пошто је већина предратне урбане зоне припала Кантону Сарајево након Дејтонског споразума 1995. и међународне арбитраже 2001. године, док је Град Источно Сарајево наставио да се развија паралелно као „нови“ град (Aquilué, & Rosa, 2016: 152–163).

МОГУЋНОСТИ ЕТНОЛОШКИХ И АНТРОПОЛОШКИХ ПРОУЧАВАЊА ИСТОЧНОГ САРАЈЕВА

Град Источно Сарајево може бити занимљив за етнолошка и антрополошка проучавања и могућности таквог подухвата вишеструко су значајне како за домаћу научну заједницу тако и инсти-

туционални ниво локалне власти, коме је вредан сваки податак о томе на који начин становништво града замишља простор у коме живи, шта мисли да је добро а шта лоше по питању уређења и развоја тог простора и која је улога чланова заједнице тј. грађана у свему томе. Оно што је, међутим, важно истаћи, јесте корист коју становништво, односно народ овог града може имати од етнолошких и антрополошких истраживања предузетих на подручју Источног Сарајева. Корист се огледа у процесу самоспознаје и заокруживања неколико нивоа идентитета, понајвише локалног, градског, а потом регионалног и, напослетку, етничког, који још увек бивају нејасно дефинисани и схваћени као нешто што практично није „заживело“ у пракси, будући да су резултати истраживања спроведених у периоду од 2017. до 2019. године то и показали (Дражеџа, 2021: 345–408). Наиме, појам Источног Сарајева је врло разуђен јер територија града припада регији Сарајевског поља и регији Романије, које заједно чине оно што се назива Сарајевско-романијска регија (Mutabdžija, 2016). Због тога становници Источног Сарајева који живе у Сарајевском пољу, односно општинама Источно Ново Сарајево и Источна Илица, осећају већу припадност сопственој регији (Сарајевском пољу), а тиме и Граду Сарајеву, становници Пала развијају сопствени „подградски“ идентитет и припадност регији у којој живе (Романији), док се становници Трнова поистовећују са местом, али не и целокупном регијом (Југоисточна Босна) (Дражеџа, 2021: 407–408).

Иако све три регионалне и локалне међусобно испреплетане идентификације подразумевају снажну етничку идентификацију, која пак у себи садржи верску, перцепције „српства“ нису исте. Код становника који су у Сарајеву живели пре рата, а данас живе на територији Источног Сарајева, међуентитетска линија разграничења између Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске јесте битна као фактор који штити њихов колектив у коме живе, мада они све своје послове обављају неометано у односу на поменуту границу између два ентитета и два града. Људи који су пре и после рата живели на територији данашњег Источног Сарајева схватају границу као нешто што штити колектив и у контексту могуће интеграције Сарајева и Источног Сарајева, при чему је први град за њих неприхватљив у ставовима и размишљањима јер је у њему дошло до измене демографске структуре, јавне симболике и политичког наратива. Становници Града Источног Сарајева који живе у Сарајевском пољу посматрају свој град и суседно Сарајево као једну урбану целину која је политички и административно конципирана

као два града, због чега и етнички идентитет виде као ствар породичног наслеђа и избора. Њима претежно Сарајево служи као „позорница услуга“, место у коме себи могу одабрати услугу на свакодневном нивоу, а у говору се означавају као становници „доњег дијела града“, док су становницима „горњег дијела града“, претежно из области Романије, услуге из Сарајева нешто мање важне, јер од тог града мање зависе, мада свакако према њему „гравитирају“. Код свих наведених група је верска идентификација део етничке и посматра се кроз поштовање одређених празника и схватање религије као једног посебног вида културне традиције, тачније народне религије (Дражета, 2021: 404–405).

Тему „постанка града“, тј. уочавање, бележење, анализу и интерпретацију изградње локалног, градског идентитета, а са њим повезаног регионалног и етничког, на институционалном и индивидуалном нивоу, сматрам важном у оквиру сагледавања будућих перспектива „новог“ града који се развија пред нашим очима већ готово три деценије. Сматрам ову тему врло битном како у оквиру подобласти урбане антропологије, тако и етнологије и антропологије као дисциплине која се бави оним што људи у одређеној заједници мисле по питању одређених феномена. У уводном делу рада је већ речено да послератна урбана обнова и уређење јавног простора у Источном Сарајеву осликава раскид с прошлошћу и потиснутост унутар сопствене политичке јединице у односу на њен највећи и „одозго“ (институционално) развијен урбани центар – Бању Луку (Bădescu, 2015: 35–60; Дражета, 2019: 144). Паралелни развој Иског Сарајева у односу на Сарајево може се теоријски пратити као у случају Западног Берлина и Иског Берлина (Vorneman, 1992). Те полазне основе, међутим, треба проширити и чиниоце развоја града посматрати шире у односу на текуће друштвене, економске и политичке процесе. Једно од таквих истраживања јесте везано за унутаргрупне поделе међу Србима (Дражета, 2019), на трагу ранијих истраживања која су утврдила да постоји јаз између сарајевских и паљанских Срба. Код првих је присутан жал за својим градским идентитетом, док је код других уочена пометња настала услед демографских промена насталих у периоду током и после рата, мада је између припадника обе заједнице забележена пословна, пријатељска и емотивна сарадња (Armakolas, 2007: 89–91). Истраживање етничке, регионалне и локалне идентификације (Дражета, 2021), као и друга поменута истраживања страних аутора, могу да послуже као компаративни оквир будућих проучавања за која постоји велики

потенцијал. Докторска теза Мариане Лукић Тановић представља важан допринос демографском и географском проучавању Источног Сарајева (Лукић Тановић, 2018), као и значајну полазну основу за наредна етнолошка и антрополошка истраживања овог града.

Осим подручја Сарајевског поља у коме је смештен Град Сарајево, као и делимично Град Источно Сарајево, читавом подручју Романије као регије око истоимене планине припада остатак Града Источног Сарајева и територије других општина. Дакле, еквивалент Источном Сарајеву је у овом случају Сарајевско-романијска регија, која указује на географску (Mutabdžija, 2016) и културну сарадњу Сарајевског поља и Романије (Дражета, 2019). Док прва регија припада средњој Босни, друга већим делом припада источној Босни. Поједини аутори сматрају разводну линију између двеју река, Паљанске Миљацке и Праче, границом између ове две регије, средње тј. централне и источне Босне (Ђерковић, 1999: 16). Јован Цвијић Романију и Јахорину као планине сврстава чак у област Старох Влаха, заједно са горњим Подрињем, те југозападним и западним делом Србије (Цвијић, 1987: 63–65).¹³

Упуштање у границе било ког подручја представља веома незахваљан посао, као што је пример са студијом о Гласинцу односно Гласиначком пољу и околини, где се налази Соколац и његова околина (Филиповић, 1950). Романија као област је сасвим сигурно занимљива за етнолошка и антрополошка истраживања. Досадашњи радови о њој веома су оскудни и не дају целовиту слику о прошлости и култури становништва, те подацима о друштвеном, економском и политичком животу. Међутим, као вредан допринос научној грађи овог краја могу се издвојити лингвистичко истраживање романијског говора и топонимије српске лингвисткиње Божице Д. Кнежевић. Ауторка област Романије везује за обронке истоимене планине и врши пионирска истраживања (Кнежевић, 2016). Затим, даљи доприноси у погледу прикупљања научне и етнографске грађе јесу антропогеографско истраживање Гласинца које је предузео српски и југословенски етнолог Миленко

¹³ Осим Цвијића, више о географским одликама Романије писали су и други аутори (Chataigneau, 1921, Lukić Tanović, Golijanin, & Grmusa, 2014). На подручју Романије смештена је такође Паљанска котлина и планински масиви Требевића, Романије, Озрена и Деветака, при чему постоји мноштво других мањих географских целина (Lukić Tanović et al., 2014: 177).

Филиповић (Филиповић, 1950), исцрпно истраживање српског географа Мојсија Ђерковића (Ђерковић, 1999), као и етномузиколошко проучавање такође везано за околину Пала, које предузима српска етномузиколошкиња Зорана Гуја (Гуја, 2017; Гуја, 2021). Разуме се да се сва истраживања Романије не могу побројати, јер то превазилази оквире овог рада.

Иако се наводи да је Романија највећим делом у источној Босни (Кнежевић, 2016: 7), она није део исте области којој припадају Подриње и Бирач. Област Романије, поред већег дела Града Источног Сарајева (општине Пале, Соколац, Источни Стари Град), у ширем смислу обухвата општине Хан Пијесак, Пале – ФБиХ и делове општина Рогатица, Олово, Кладањ и Вареш. С друге стране, Романија није део ни централне (средње) Босне која обухвата Зеничко поље и Лашаванску долину, мада са Сарајевским пољем, такође делом средње Босне, дели вековну културну интеракцију. У Сарајевском пољу налази се већи део Града и Кантона Сарајево (општине Стари Град, Центар, Ново Сарајево, Нови Град, Илица, Вогошћа, Хаџићи, Илијаш, Трново – ФБиХ), као и мањи део Града Источног Сарајева (општине Источно Ново Сарајево, Источна Илица, Трново – РС). Сарадња између Романије и Сарајевског поља условила је потребу за новом концептуализацијом простора који се у колоквијалном говору и у литератури назива Сарајевско-романијска регија (Mutabdžija, 2016). Будући да су њене границе произвољне и нејасне, предлажем термин централноисточна (средњоисточна) Босна за ту регију којој припадају територије Кантона/Града Сарајево и Града Источно Сарајево, општине Хан Пијесак и Пале – ФБиХ, као и делови општина Рогатица, Олово, Кладањ и Вареш. Наведена регија састоји се од мањих области, културно је слична у смислу да су њени становници током дугог временског периода били упућени једни на друге у економском, друштвеном и чак политичком смислу, без обзира на разлике у регионалној идентификацији.

Двогодишње етнолошко и антрополошко теренско истраживање 2017–2019. године показало је да је подручје Романије, а самим тим и већег дела Источног Сарајева, веома разноврсно по питању ревитализације народне музичке традиције, уско повезане са практиковањем свадбених, друштвених (моба и сијело, посело), славских, васкршњих и божићних обичаја. Визуелни приказ тих обредних радњи омогућен је захваљујући раду приватне продукцијске куће „Slay production“ коју води познати паљански музичар и продуцент Славиша Гуја Слаја. Премијере и промоције

филмова „Свадба: свадбени обичаји на Романији“, „Моба и сијело на Романији“ и „Слава: славски обичаји на Романији“, одржани су током 2019, 2020. и 2021. године на Палама и Сокоцу, у Источном Новом Сарајеву, Мостару и Београду.¹⁴ Међу становницима Источног Сарајева је заступљено знање о културној перцепцији пејзажа, чији се корпус може сврстати у етноекологију, а донекле и један њен део етноботанику, што су, уопште узев, неистражена поља у домаћој етнологији и антропологији (Грубишић, 2005). Традиционална култура се још препознаје у доменима друштва као што су теферичи (вашари) поводом обележавања свеца заштитника места или неке друге јавне светковине. Проучавање градивних елемената ових манифестација (музика, култура исхране и пијења, интеграција заједнице) може да установи њихове начине функционисања, а тако би се створила могућност да се у компаративној равни сагледају други слични догађаји не само на Романији, већ и целој централноисточној Босни и другим областима у Босни и Херцеговини и Републици Српској. Погребни обичаји, свадбени обичаји и остали обичаји годишњег циклуса имали би такође свој допринос у анализи традицијске културе. Даље проучавање унутаретничких односа такође је важан аспект културе града Источног Сарајева, и то по питању политичко-институционалних, регионалних и других подела међу становницима. Те појаве настају као резултати специфичних политичких и друштвених процеса у послератном периоду, што се везује за даљи развој Источног Сарајева као града (Дражета, 2019: 141–167), о чему је већ било речи.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА:
БУДУЋЕ ПЕРСПЕКТИВЕ „НОВОГ“ ГРАДА

Преглед постанка и развоја (Српског) Источног Сарајева, те научне литературе о том граду, послужио је као основа за оно што о њему даље може бити писано, тј. као почетак темеља за даља проучавања из области етнологије и антропологије и других друштвено-хуманистичких наука. Дакле, рад је написан како би изнедрио будуће перспективе „новог“ града, са циљем стварања погодног простора за живот свих његових грађана. Такав вид

¹⁴ Учешће аутора овог текста у реализацији наведених уметничких дела огледа се у обављању стручних консултација током процеса израде филмова.

делатности се чак може сматрати делом акционе, односно развојне антропологије у оквиру којих истраживач помаже заједници коју проучава (Рибих, 2007: 97–166). Појава Источног Сарајева представља не само друштвену стварност, већ процес који је неопходно испратити, објаснити и предочити са стручне стране, јер су даље могућности те активности вишеструко значајан изазов у истраживачком смислу и користан показатељ различитих процеса у граду за оне који њим управљају и оне који у њему живе. Како град перципирају локалне власти на институционалном нивоу и сами становници града на индивидуалном нивоу (народ тј. грађани), јесте нешто што је важно научно обрадити не само ради оних који ту живе, већ ради будућих поколења која ће ту живети, а као дуг онима који су ту живели и стварали све што има везе с тим градом. У овом раду покушао сам да ту обраду представим из угла дисциплине којој припадам – етнологије и антропологије. Овом приликом позивам и друге да то учине у оквиру својих научних и ужестручних области. Сматрам да ћемо тако заједно допринети овом младом граду да учврсти своје темеље, тачније да као културни и просветни делатници детаљније одговоримо на питања како је постало Источно Сарајево, како се оно развило, због чега је данас такво какво јесте, како функционише, шта о њему људи мисле, те како се може даље развијати.

Извори

- Šehovac, D. *Ko je i kako i kada razvodnio i rasio Srbe u i iz Sarajeva*. <https://www.frontal.ba/blogovi/blog/61064/ko-je-i-kako-i-kada-razvodnio-i-rasio-srbe-u-i-iz-sarajeva>. Преузето 23. 11. 2021.
- Бојанић, Ђ. (2016). *Источно Сарајево – од ледине до града*. <https://www.srpskaistorija.com/istocno-sarajevo-od-ledine-grada>. Преузето 23. 11. 2021.
- Град Источно Сарајево. *Основне информације*. <http://gradistocnosarajevo.net/o-gradu/osnovne-informacije>. Преузето 23. 11. 2021.
- Град Источно Сарајево (2016). *Стратегија комуникације с јавношћу*. <http://www.opstinasokolac.net/dokumenti/strategije/strategijakomunikacije-istocnosarajevo.pdf>. Преузето 23. 11. 2021.
- Закон о изменама закона о Граду Источно Сарајево (2005), Службени гласник Републике Српске. Бр. 74.
- Закон о Српском граду Сарајево за време ратног стања или непосредне ратне опасности (1993), Службени гласник Републике Српске. Бр. 25.

Катера. (2021). *По новом Уставу, Бањалука главни град, а Пале пријестоница*. <https://katera.news/po-novom-ustavu-banjaluka-glavni-grad-a-pale-prijestonica>. Преузето 23. 11. 2021.

Устав Републике Српске (2011), Службени гласник Републике Српске. Бр. 48.

Литература

Грубишић, И. (2005). Етноботаника – нова дисциплина. *Гласник Етнографској институцији САНУ*, 54, 415–431.

Гуја, З. (2017). *Народна музичка традиција Пала и околине*. Пале: Народна библиотека Пале.

Дражета, Б. (2019). Унутаргрупне поделе међу Србима на подручју Града Источно Сарајево након грађанског рата у Босни и Херцеговини 1992–1995. године. *Antropologija*, 19 (1), 141–167.

Дражета, Б. (2021). *Етничка идентификација и границе у Босни и Херцеговини: примери Мосара и Сарајево*. Београд: Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду и Досије студио.

Ђерковић, М. (1999). *Пале и Паљани: природа и људи*. Пале: аутор.

Кнежевић, Б. (2016). *Микроетнонимологија и говор Романије*. (Докторска дисертација). Филолошки факултет Универзитета у Београду. <https://nardus.mfn.gov.rs/handle/123456789/7665>. Преузето 24. 11. 2021.

Лукић Тановић, М., & Маринковић, Д. (2018). Урбана и рурална насеља на простору Града Источно Сарајево. *Хералд* 8 (22): 49–60. doi: 10.7251/HER2218049L.

Лукић Тановић, М. (2018). *Демографски процеси на простору Града Источно Сарајево*. (Докторска дисертација). Природно-математички факултет Универзитета у Бањалуци. <https://fedora.unibl.org/fedora/get/o:623/bdef:Content/get>.

Рибић, В. (2007). *Примењена антропологија*. Београд: Српски генеалогички центар.

Филиповић, М. (1950). Гласинац: антропогеографско-етнолошка расправа. У В. Радовановић (Прир.), *Српски етнографски зборник, књига 60, Насеља и порекло становништва* 32. Београд: Српска академија наука.

Џивић, Ј. (1987). *Балканско пољопривредство*. Београд: Српска академија наука и уметности, Новинско-издавачка радна организација „Књижевне новине“ и Завод за уџбенике и наставна средства.

- Armakolas, I. (2001). A Field Trip to Bosnia: The Dilemmas of the First-Time Researcher. In M. Smyth, & G. Robinson (Eds.), *Researching Violently Divided Societies: Ethical and Methodological Issues* (165–183). Tokyo and New York: United Nations University Press.
- Armakolas, I. (2007). Sarajevo No More? Identity and the Experience of Place among Bosnian Serb Sarajevans in *Republika Srpska*. In X. Bougarel, E. Helms, & G. Duijzings, *The New Bosnian Mosaic: Identities, Memories and Moral Claims in a Post-War Society* (79–99). Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Aquilué, I., & Roca, E. (2016). Urban development after the Bosnian War: The division of Sarajevo's territory and the construction of East Sarajevo. *Cities*, 58, 152–163.
- Bădescu, G. (2015). Dwelling in the Post-War City Urban Reconstruction and Home-Making in Sarajevo. *Revue d'études comparatives Est-Ouest* 46 (4), 35–60.
- Bassi, E. (2013). *Sarajevo: divided or redoubled? Regulations, representations and practices across the boundary*. (PhD dissertation). Scuola di Dottorato in Scienze Sociali (SCISS), Università degli studi di Milano-Biocca. <https://boa.unimib.it/handle/10281/46089>. Accessed November 24, 2021.
- Bassi, E. (2014). Divided Sarajevo. Representations and Sense of Belonging across the Boundary. *Social Analysis*, 4 (1–2), 93–107.
- Bassi, E. (2015). Divided Sarajevo: space management, urban landscape and spatial practices across the boundary. *Europa Regional*, 22, 101–113.
- Borneman, J. (1992). *Belongings in the two Berlins. Kin, State, Nation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chataigneau, Y. (1921). La région karstique de la Romanija. *Гласник српској теџрафској грушшва*, 5 (6), 97–101.
- Drašković, B., Drešković N., & Mirić, R. (2016). East Sarajevo (Bosnia and Herzegovina) twenty years later – changes in land use. *Geographica Pannonica*, 20 (3), 161–167.
- Guja, Z. (2021). Prilog proučavanju romanijskog stila pjevanja uz gusle kroz prizmu guslara Milovana Srdanovića. U T. Karača Beljak i J. Talam (Prir.), *Muzičko nasljeđe Bosne i Hercegovine* (81–100). Sarajevo: ICTM Nacionalni komitet u Bosni i Hercegovini.
- Jansen, S. (2013). People and things in the ethnography of borders: materialising the division of Sarajevo. *Social Anthropology / Anthropologie Sociale*, 21 (1), 23–37. doi: 10.1111/1469-8676.12001.

- Jansen, S. (2015). *Yearnings in the Meantime. 'Normal Lives' and the State in a Sarajevo Apartment Complex*. New York and Oxford: Berghahn Books.
- Lofranco, Z. T. (2012). Minorities and housing entitlements in shifting political systems: legal provisions and the experience of displaced Sarajevans. In M. Buttino (Eds.), *Changing Urban Landscapes: Eastern European and Post-Soviet Cities, Since 1989* (179–209). Roma: Viella.
- Lukić Tanović, M., & Marinković, D. (2017). The Disintegration of Settlements in Bosnia and Herzegovina – the example of Sarajevo/East Sarajevo. In I. Radevski (Eds.), *Geobalcanica, International Scientific Conference* (183–189). Skopje: Geobalcanica Society.
- Moll, N. (2014). An Integrative Symbol for a Divided Country? Commemorating the 1984 Sarajevo Winter Olympics in Bosnia and Herzegovina from the 1992–1995 War until Today. *Croatian Political Science Review*, 51 (5), 127–156.
- Mutabdžija, G. (2016). Sarajevo-Romanija Region: A Fluid Space between the Rural and Urban. *European Countryside*, 8 (3), 296–303. doi: 10.1515/euco-2016-0021.
- Sell, L. (1999). The Serb Flight from Sarajevo: Dayton's First Failure. *East European Politics and Societies*, 14 (1), 179–202. doi: 10.1177 /0888325400014001008.
- Teftedarija, A. (2007). *Who killed Sarajevo Spirit? Structure, Agency, Nationalism and the Case of Sarajevo*. (Master's Thesis). Faculty of Political Science, University of Amsterdam.
- Žila, O. (2013). Ethno-demographic development in Bosnia and Herzegovina in 1971-1991 and its propensity for ethnic conflict. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica*, 44 (1), 5–25.
- Žila, O. (2015). The Myth of Return: Bosnian Refugees and the Perception of 'Home'. *Geographica Pannonica*, 19 (3), 130–145. doi: 10.5937/GeoPan1503130Z.
- Žila, O. (2018). „Konflikt začal v Sarajevu a zde i skonči“. Historický kontext tzv. reintegrace hlavního města po válce v Bosně a Hercegovině v roce 1996. *Historický časopis*, 66 (3), 493–522.
- Žila, O. (2019). After Coming Home: Forms and Meanings of Return in Dayton's Bosnia and Herzegovina. *Гласник Етнoґрафскої инстїтуції САНУ*, 67 (3), 523–543. doi: 10.2298/GEI1903523Z.

Bogdan D. Dražeta

ETHNOLOGICAL AND ANTHROPOLOGICAL STUDIES
OF EAST SARAJEVO: ORIGIN, DEVELOPMENT AND FUTURE
PROSPECTS OF THE “NEW” CITY

Summary

In the past quarter of a century, various demographic processes, as a result of the end of the 1992-1995 war in Bosnia and Herzegovina, shaped the development of the “new” city created during the war - the Serbian Sarajevo, today named East Sarajevo. The political, institutional, economic, social and cultural development of this territorial unit is an interesting phenomenon from several angles. First, the question arises as to how identity, cultural or regional, local and ethnic, is understood by citizens and people in administrative roles. Then, in what way are these different levels of identity built in relation to the boundaries in space (formal and informal), both towards other ethnic communities and towards one’s own within other regional groups. Finally, we offer a professional angle which can reveal the directions of the future prospects of the mentioned city, while making an attempt to observe its development in accordance with the transformation of the identity of the inhabitants, their needs, desires, values and attitudes. Possibilities of ethnological and anthropological studies of East Sarajevo as a territorial and administrative urban area, composed of a number of smaller cultural and regional areas, provide an overview of the origin, development and future prospects of the “new” city, with the aim of creating a suitable space for all its citizens. The emergence of this urban zone thus becomes not only a social reality, but a process that needs to be observed, explained and presented from a professional point of view, because further possibilities are a very significant challenge in terms of city’s research, management, and everyday life.

How the city is perceived by local authorities at the institutional level and the city residents themselves at the individual level (people, i.e. citizens), is something that is important to interpret scientifically not only for those who live there, but for future generations who will live there, as a debt to those who lived there and created everything that has to do with that city. A review of the origin and development, as well as the scientific literature about the (Serb) East Sarajevo, served as the basis for what can be written about that city further,

namely as the beginning of the foundation for further studies in the field of ethnology and anthropology and other social and human sciences. Thus, the paper was written in order to give rise to the future prospects of the “new” city, with the aim of creating a suitable space for all its citizens. This type of activity can even be considered part of action anthropology, in regard to developmental anthropology in which the researcher helps the studied community.

Key words: East Sarajevo, ethnology and anthropology, city, identity, borders, origin, development, future perspectives